ХҮНДЭТЭ МОСКВА, ХҮЛЕЭН АБЫШ СОВЕТ БУРЯДАЙМ ДУУЕ!
ПРИМИ, ДОРОГАЯ МОСКВА, ПЕСНИ СОВЕТСКОЙ БУРЯТИИ!

БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят Үнэн

КПСС-эй Бурядай обкомой, Улан-Удын горкомой,
Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй орган

36-хи жэлээ гарана

№ 279 (9111)
НОЯБРИИН
27
ПЯТНИЦА
1959 он

Сэн 20 мүнгэн

Цэдэн ГАЛСАНОВ

МОСКВАДА ЮРӨӨЛ

Байгал далайн
Бардам гүнзэгы зүрхэнһөө.
Бархан уулын
алтан хабсагайн табсанһаа.
Мүнхэ-Сарьдагай
мүнгэн сагаан толгойһоо.
Мүрэн Ангарай
түмэн галай толонһоо
Һахал сагаан
Сибиriин булган тайгаар.
Һаншаг сагаан
Енисейн баялиг эрьеэр.
Уралай булад
хуягта хүтэл дээгүүр,
Ородой халуун
ахадүү зүрхэн соогуур
Аялга һайхан
хүгжэм дуугаа асараабди,
Арадай бэлиг,
юрөөл түүрээлгэ хабсараабди.—
Солото ниислэл
Москва соогуур ханхинаг лэ,
Совет Россин
энгэр дээгүүр зэдэлэг лэ!

***

«Түүхэ төөрихэгүй,
уг орхихогүй юм»,—гэжэ
Түрынгөө хэшэгэй
амта шэмэдэнь тэнжэжэ.
Үргэн Россин
эмтэ аршаанда хүртэжэ,
Өөрын эрхэтэй
Бурят улас мандаба.
Коммунис партиин
хурса мэргэн һургаал
Холын хараа
хобхо замаар табяа,
Соёл эрдэм,
урлал найруулга, дуунууд
Суранзан шэнгеэр
соробхилон татаа.
Бурят арадай
ерээдүйн гүн жаргал,
Бурьялма булагаар,
Байгал, Братскаар дэлбэрнэ.
Үбгэд, хүгшэднай
ордоной һүүдэртэ суглараад,
Үхибүүдээ өөгшөөн,
үльгэр домог хэлсэнэ.
Иигэжэ ородой
баруун гарай үршөөлөөр
Эргэн зомнай
энхэ жаргалаа оложо,
Соёлой үндэр
Сүмбэр уула дабажа,
Согтой зугаатай,
сэхэ мэргээр алхалнал.
Дорюун баатар,
ажалша зориг дүрэшэлөөр
Долоон жэлэй
агуу түсэб мүндэлнэ,
Болзорһоон урид,
шанартай һайнаар дүүргэхээр
Бултанай зэргэдэ
барандаа зэргэеэ жэгдэлнэ.

***

Москва! Шамдаа
урин наринаар бэлдэһэн,
Моришо бурядай
унтаха нойргүй заһаһан
Эмниг гүйгөөшэ
эрхим хүлэгөө барижа,
Улаан ягаан
утаһан ногто хиидхүүлжэ,
Торгон тохом,
тохой мүнгэн эмээлыень
Тооһогүйхэнөөр
арюунда үлеэн тохоод,
Ехэ театрын
ендэр сценэ дээрэһээ.
Ерээдүйнгөө
жаргал зүгнэн жагсажа.
Энгэрээ сэлин,
үбдэг дээрээ һэхэржэ.
Эрдэниин юрөөл
эрдэм бэлигһээ эшэлжэ.
Холын холоһоо
хонгёо ирагуу мүлирһэн
Хушан шарахан
хулһан, зандан лимбээрээ
Дууша түмэн
ажалша хүнүүдэй аялгые
Дууһынь ниилүүлэн,
дуу барижа магтанабди:
«Уула үндэр Мундаргын
Орой дээрэхи тэбсэгтэ,
Уһан ехэ голнуудай
Уулзалдаһан бэлшэртэ
Найр наадаяа хэжэ,
Наһанай жаргал эдлээ,
Хурим түрээе хэжэ,
Хуби заяагаа мүнхэлэе.
Замай ехэнь Москва тээшэ,
Золой ехэнь Коммунизм тээшэ!
Ашата Ленинэй зарлигаар,
Агуу партиин ударидалгаар
Арад зон бултадаа
Амар амгалан болтогой!

МҮНӨӨДЭР

Москвада Бурядай искусство, литературын декада нээгдэхэнь

Бурят ёһооро үнэн зүрхэнһөө юрөөнэбди:

Түрэл арадайнгаа культурын хүгжэлтын тугые бүри дээшэнь үргэхэеэ искусство, литературымнай түлөөлэгшэд мүнөөдэр Москвагай театрнуудай сценэ дээрэ гарахань.

Улан-Удын Ленинэй орденто паровозо-вагонно заводой оло мянган хүдэлмэришэд зүрхэ сэдьхэлээрээ, хүсэл эрмэлзэлээрээ таанадтаяа сугтаабди. Декадада хабаадагшад, бидэнэйнгээ этигэл найдабарине нэрэтэй түрэтэйгөөр харюулыт!

Д. Самбуев,
заводой слесарь.

***

Түүхэтэ долоон жэлэй түрүүшын жэлдэ урдынхида орходоо улам ехэ һү һаахын түлөө эсэшэ сусашагүйгөөр оролдожо байһан бидэ, Бүрдэнэй фермын һаалишад, артистнууд, уран зохёолшод болон бусад творческо хүдэлмэрилэгшэдэй амжалтаар хододоо һонирходогбди.

Бурядай искусство, литературын декада үнгэргэхэ тухай мэдээсэлые республикын бүхы ажалшадтай хамта бидэнэр угаа ехэ баяртайгаар угтаа һэмди. Энэ тон харюусалгатай, хүндэтэй зорилгоёо эрхим һайнаар бэелүүлжэ, парти, правительствынгаа үндэр сэгнэлтэдэ хүртэхыетнай, таанар—декадада хабаадагшадые бурят ёһоор юрөөнэбди.

Б. Дармаева,
Кяхтын хониной совхозой Бүрдэнэй фермые даагша.

***

Бурят арадай үндэһэн искусство, литература имагтал Совет засагай үедэ үзэгдөөгүй түргэнөөр хүгжэн һалбараа. Дэлхэйн, ородой классигуудай, советскэ зохёолшодой оперо, балет болон драматическа зүжэгүүд республикын театрнуудай сценэ дээрэ табигдадаг болонхой. Уран зохёолшод, уран зураашад, арадай уран мастернууд хүнэй сэдьхэл хүдэлгэмэ, удха түгэлдэр, уран һайхан зохёолнуудые бэшэнэ.

Арадай дундаһаа урган гараһан бэлиг талаантатай хүбүүд, басагадайнгаа үдэр бүри олошоржо байһанда бидэнэр ходоодо омогорхонобди. Декадада хабаадалсахаяа Москва мордоһон түлөөлэгшэдтөө амжалта туйлажа бусахыень үнэн зүрхэнһөө хүсэе.

У. Шантанова,
Мухаршэбэрэй аймОНО-гой инспектор.
М. Ханхатаева,
врач.

Бурят арадай культурын хүгжэлтэ

А. ХАХАЛОВ,
КПСС-эй Бурядай обкомой секретарь

Мүнөөдэр манай Эхэ ороной ниислэл—Москвада бурят искусство, уран зохёолой декада нээгдэхэнь.

Энэ жэлэй июль һарада республикымнай ажалшад Россин гүрэнтэй һайн дураараа Бурят ороной нэгэдэһээр 300 жэлэй ойн һайндэрые баяр баясхалангай оршон байдалда тэмдэглээ һэн. Тэрэ һайндэрөөр дашарамдуулан, ажахын болон соёл культурын талаар республикын туйлаһан амжалтануудые тэмдэглэжэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиум Бурядай АССР-ые Ленинэй орденоор шагнаа һэн.

Урдань гээгдэнги хизаар байһан Бурят ороной ажахын, соёл культурын хүгжэлтэ, тэрэшэлэн бурят искусство, уран зохёолой декадые үнгэргэхэ арга боломжо—бултадаа Коммунистическэ партиин ленинскэ национальна политикын аша үрэ мүн болоно.

Сүлөөтэ, жаргалта байдал олгуулһан түрэл Коммунистическэ партяа, совет арадуудай бултанайнь аха—агуухэ ород арадаа гүн гүнзэгыгөөр хүндэлдэг бурят арад коммунизм байгуулгада эдэбхитэйгээр хабаадалсана, долоон жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө бүгэдэ арадай тэмсэлдэ хамаг хаба шадалаа элсүүлнэ. Республикын промышленность долоон жэлэй түрүүшын жэлэй даабаринуудые һара бүри үлүүлэн дүүргэнэ. Колхоз, совхозууд гүрэндэ таряа, мяха, үндэгэ худалдаха түсэбөө амжалтатайгаар дүүргэө.

Республика дотор һургуулинууд, соёл гэгээрэлэй болон эмнэлгын эмхи зургаанууд олоор баригдажа байна. Мүнөө городууд, аймагуудта 610 клуб, Культурын байшан, 400 шахуу библиотекэ хүдэлнэ, арадай театрнууд, культурын университедүүд нээгдэнэ. Социалистическэ культурые малшадай ажаһуудалда нэбтэрүүлхэ гуламта—культбазанууд хүдөө нютагуудаар олошорно.

Арадай соёл культурын бүхы дээрээ хүгжэхэ тудам манай искусство, уран зохёол улам түргэнөөр урагшаа дабшалсана. Манай театрнуудай, творческо эмхи зургаанудай коллективүүд бурят арадай социалистическэ культурые мүнөөдэр харалгада эдэбхитэй, эршэмтэйгээр бэлэдхээ. Парти, правительствын гаргадаг халуун анхаралаар урмашаһан манай уран зохёолшод, композиторнууд, уран зураашад, артистнар, уран һайханай бүлгэмүүдтэ хабаадагшад өөһэдынгөө искусство, уран зохёолой эгээн эрхим, эгээл нангин дээжые декадада асархаяа оролдоо, түрүүшын декадаһаа хойшонхи үе соо түхэл маягаараа национальна, удхаараа социалистическэ культурынгаа хүгжэлтые харуулхаяа бүгэдэ эрмэлзээ.

1940 ондо Москвада болоһон декадын үедэ «Энхэ Булад баатар» гэжэ оперо, «Баяр», «Эржэн» гэжэ хүгжэмтэ зүжэгүүдые харуулжа, манай искусствын хүдэлмэрилэгшэд ниислэл хотын ажалшадай магтаалда, правительствын хайрада хүртэһэн, театрнай Ленинэй орденоор шагнагдаһан юм.

Түрүүшын декада бурят арадай культурын хүгжэлтэдэ асари ехэ алхам боложо үгөө.

1940 ондо бии байһан нэгэ хүгжэмтэ-драмын театрын орондо мүнөө Ленинэй орденто Бурядай оперо, баледэй театр, ород драмын театр, бурят драмын театр, мүн дуу, хатарай ансамбль арадайнгаа искусствын хүгжэлтые харуулха. Искусствымнай магнай болоһон оперо, баледэй театр ородой болон хилын саанахи классигуудай ехэ ехэ зохёолнуудые сценэ дээрээ найруулан табидаг болонхой. Тус театр «Иван Сусанин», «Евгений Онегин», «Игорь тайжа», «Фауст», «Бахчисарайска фонтан», «Хун шубуута нуур» гэхэ зэргын оперо, баледүүдые табидаг юм.

Тус театрын коллективэй дундаһаа СССР-эй арадай артист Г. Ц. Цыдынжапов, РСФСР-эй, Бурядай АССР-эй арадай болон габьяата артистнар Б. М. Балдаков, Л. Л. Линховоин, А. А. Арсаланов, Н. К. Петрова, К. И. Гомбоева-Языкова, В. Д. Лыгденова, Ц. Е. Бадмаев, Л. П. Сахьянова, Ю. С. Семенова, А. Б. Тогооева, Ф. С. Иванов, Н. И. Маторин гэгшэд урган гараа. Оперо, баледэй театр бэлигтэй бэрхэ залуушуулые хүмүүжүүлээ. Залуу солистнууд В. Манкетов, Д. Кыштымова, К. Иванова, В. Бамбацыренов, Б. Абашеев, Г. Шулунова болон бусад творческо амжалта ехэтэй ажаллана.

Мүнөө оперо, баледэй театр Москвагай ажалшадта Д. Аюшеевэй «Анда нүхэд», А. Бородинай «Игорь тайжа» гэһэн оперонуудые, Б. Ямпилов Л. Книппер хоёрой «Арюун гоохон Ангар дүүхэй», Ж. Батуев Б. Майзель хоёрой «Инаг дуранай түлөө» гэжэ баледүүдые харуулхань.

Үнгэрһэн жэлнүүдтэ Бурят драмын театр, ород драмын театр творческо талаараа нилээд урагшаа дабшаа. Эдэ театрнуудта искусствын элитэ ажал-ябуулагшад—РСФСР-эй, Бурядай АССР-эй арадай, габьяата артистнар Н. С. Гендунова, Ч. Г. Генинов, М. И. Степанова, Б. Т. Красиков, Б. Н. Вампилов, Ю. П. Шангина, П. И. Николаев, Д. Д. Дондуков, А. С. Ильин, И. Е. Миронов, В. К. Халматов, В. С. Гусев, П. Р. Гофман гэгшэд аша үрэ ехэтэйгээр хүдэлмэрилһөөр. Бурят драмын театр В. И. Ленинэй үнэн сэхэ шаби И. В. Бабушкинай революционно ажал-ябуулга тушаа «Барометр шуурга харуулна», «Сасуутан», «Будамшуу», «Тайфун», «Ухаанһаа болоһон уйдхар» гэһэн зүжэгүүдые харуулха. В. И. Ленинэй цүлэлгэдэ Шушенскэдэ байһан жэлнүүдтэхи ажабайдал, ажал-ябуулга харуулһан «Залинта аадар дундуур» гэжэ зүжэг табижа, ород драмын театр ехэхэн творческо амжалта туйлаа.

Искусствын үнинэй ажал-ябуулагша М. С. Арсеньевэй хүтэлбэрилдэг дуу, хатарай ансамблиин бэлигтэй коллективэй творческо амжалтанууд манай ороной олон область, республиканудаар мэдээжэ болонхой. Мүнөөдэр артистнар Ц. Хоборков, Т. Гергесова, А. Зонхоев, Ч. Шанюшкина, С. Барцева, В. Тумурова, Е. Егоров, М. Санжиев, М. Чайванэ, К. Шулунова, М. Скольчикова, В. Цыбенжапов гэгшэдэй нэрэ дурдангүй байхын аргагүй.

Город, тосхонуудта уранһайханай бүлгэмүүдэй хүдэлмэриин бурьялан хүгжэжэ байһан ушар Бурядай республикын ажалшадай соёл культурын хүгжэжэ байһанай бата баримта боложо үгэнэ. Уранһайханай түрүү бүлгэмүүд—Ехэ-Куналейн, Хэжэнгын хоорнууд, сэмбын фабрикын, зооветеринарна институдай болон интернат-һургуулиин уранһайханай коллективүүд искусство, уран зохёолой энэ декадада хабаадалсахань.

Уран зохёолшод, уран зураашад эдэбхи оролдолго ехэтэйгээр декадада бэлэдхээ. Һүүлэй хоёр-гурбан жэлэй туршада бурят уран зохёолшодой 60 ном Улан-Удэдэ, 26 ном Москвада хэблэгдээ. Эдэ үдэрнүүдтэ ниислэл хотын уншагшад манай уран зохёолой үндэһэ һуури табигшадай нэгэн Хоца Намсараевай зохёолнуудһаа гадна, Ч. Цыдендамбаевай «Банзарай хүбүүн Доржи», «Түрэл нютагһаа холо», Ж. Тумуновай «Нойрһоо һэриһэн тала», «Алтан бороо», Д. Батожабайн «Төөригдэһэн хуби заяан», Б. Мунгоновой «Харьялан урдаа Хёлгомнай» гэжэ романуудтай, Д. Жалсараевай, Д. Хилтухинай, Н. Дамдиновай, Ц. Бадмаевай, Ц. Жимбиевэй, Д. Мадасоной, С. Метелицын болон бусадай шүлэгүүдэй суглуулбаринуудтай танилсахань. Тус зохёолнууд соогоо уран зохёолшоднай түрэл Коммунистическэ партяа, арадуудай агуухэ хани барисаае, совет хүнүүдэй баатарлиг ажал магтан дуулана.

Бурят арадай гайхамшагта үльгэр «Гэсэрые» уран зохёолшо Н. Балдано хэблэлдэ бэлэдхэһэн байна. Мүн «Бурядай советскэ уран зохёолой очеркнууд» гэһэн ном гараа. Эдэ бүгэдэ манай арадай культурын хүгжэлтэдэ нилээд даамай нэмэри болоно гэжэ тооломоор.

Бурядай уран зураашадай 500 шахуу элдэб зураг декадын выставкэдэ табигдаа. Тэндэ уран зураашад Мэрдыгеев, Павлов, Тимин, Окладников, Шестакова, Балдаев, Рудь, Гончар, Бажеев, Сахаровская болон бусадай зурагуудай хажуугаар хүдэлмэришэдэй, колхознигуудай сүлөөтэй сагтаа бүтээһэн гар урлалай элдэб зүйл олоор табигдаһан байха.

Д Батожабайн сценаряар «Мосфильм» студиин табиһан «Адуушанай дуун», Н. Дамдиновай сценаряар Свердловско студиин табиһан «Ургын задаржа байхада», мүн Д. Батожабай, В. Ежов, Г. Цыдынжапов гурбанай сценаряар «Мосфильмын» бүтээһэн «Алтан гэр» гэжэ кинокартинанууд, манай республикын ажабайдал харуулһан хуряангы фильмнүүд декадын үдэрнүүдтэ Москвагай кинотеатрнуудта харуулагдаха.

Бидэнэй туйлаһан амжалтанууд совет арадай, Коммунистическэ партиин эрилтэнүүдтэ хүсэдөөр харюусажа шаданагүй гэжэ искусствын, уран зохёолой хүдэлмэрилэгшэд тодоор ойлгоно. Уран зохёолшодой, композиторнуудай, уран зураашадай хүдэлмэридэ дутуу дунда зүйл нилээд олон. Өөрынгөө үе сагай түрүү хүнүүдэй баатарлиг ажал хэрэгүүдые зохёолнууд соогоо дуулан магтажа шададаг болохын тулада тэдэнэр үшөөл ехэ хүдэлмэри хэхэ уялгатай.

Ниислэл хотын ажалшадай, элитэ мэргэжэлтэдэй заабари, ажаглалта, шүүмжэлэл бултадаа искусствымнай, уран зохёолоймнай саашадаа хүгжэхэ хэрэгтэ ашатай туһатай байхань лабтай.

Мүнөөдэр эхилхэ декада бурят арадай хүсэл эрмэлзэлые, урма зоригые бадаруулха байһандань лаб найдахаар. Республикын творческо хүдэлмэрилэгшэд КПСС-эй XXI съездын шиидхэбэринүүдые, уран зохёолшодой урда Н. С. Хрущевой табиһан холын хараата заабаринуудые хүтэлбэри болгон абажа, удхынгаа, уран найруулгынгаа талаар эрхим зохёолнуудые бүтээхын тула эсэшэ сусашагүйгөөр хүдэлмэрилхэ байһаниинь найдамтай.

Коммунис партиингаа ленинскэ

РСФСР-эй габьяата артист Л. Линховоин «Игорь тайжа» гэжэ оперодо половецкэ хаанай рольдо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: уран зураашад Гончар, Чирков гэгшэд Гончарай зураһан «Түрүүшын бураздаа» гэжэ зурагай дэргэдэ.

РСФСР-эй габьяата артистка Л. Сахьянова хатаржа байна.

Театрын искусствын хүгжэлтэ

Г. ЦЫДЫНЖАПОВ, СССР-эй арадай артист.

1940 ондо олон миллион ажалшадай магтаалда хүртэһэн «Энхэ Булад баатар», «Баяр», «Эржэн» — гурбуулаа бурят арадай искусствын амжалтатай хүгжэлтые тодоор харуулһан толи, гэрэл боложо үгэһэниинь арсашагүй. Үнгэрһэн хорёод жэлэй хугасаанда хүн түрэлтэнэй, совет арадай түүхэдэ гайхамшагта ехэ хубилалтанууд болоо, захагүй замбуулиниие ээлжэ эхилһэн шэнэ үе сагай үүдэн үргэнөөр дэлигдэжэ. Гэхын дашарамда Совет оронойнгоо тиимэ шуумар алхасаһаа хожомдонгүй, манайшье искусство оодоо тэгүүлээ гэжэ ажаглая.

Дуунһаа оперодо, «Ёохорһоо» баледтэ хүрэтэрхи хүшэр, бартаа замые шата шатаарнь гаталан гараабди. А. Даргомыжскиин «Лусад хүүхэн», П. Чайковскиин «Евгений Онегин», Бизе гэдэгэй «Кармен», Пуччиниин «Чио-Чио-Сан» гэхэ зэргын оперо, баледүүдые бурят театрта табидаг болоһон ушар манай дуушадай, хатаршадай, хүгжэмшэдэй, режиссёрнуудай искусствын «эмниг мориие хазаарлажа» шадаһаниие гэршэлжэ үгэнэ гэе.

Мүнөө бидэнэр арадайнгаа үльгэр туужаһаа, ажал, байдалһаа үндэһэлһэн, удхынгаашье,

уран найруулгынгаашье талаар һайн оперо, баледүүдтэй болообди.

1932 ондо нээгдэһэн Бурят драмын театрнай ородой агууехэ режиссёр артист К. С. Станиславскиин һургаалые хүдэлмэриингөө гол хараа шугам болгожо, нютагай уран зохёолшодой, ородой, мүн дэлхэй дүүрэн алдаршаһан драматургнуудай пьесэнүүдые зүжэглэн табидаг болонхой. А. С. Грибоедовэй «Ухаанһаа болоһон уйдхар» гэжэ наадахада олиггүй орёо гэжэ тоологдодог шүлэглэмэл комедиие бурят хүбүүд, басагадай сценэ дээрэ харуулдаг болоһон ушар социалистическэ искусствын үргэн дэлисэтэй байһаниие харуулна гээшэл.

Хэдышье даруугаар, магтангүйгөөр арадайнгаа театрын искусствын хүгжэлтэ тушаа хэлэхэ гэжэ оролдобошье, «үнэн юумэн үнөөрөө, үнэгэн малгай үһөөрөө» харагданал даа. Теэд манай арадай искусствын хүгжэлтэ имагтал Коммунистическэ партиин ленинскэ национальна политикын аша үрэ хадаал иимэ хурданаар, иимэ гайхамшагтайгаар хүгжэдэг байһаниинь бүгэдэндэ элитэ.

БурАССР-эй арадай артист Ц. Хоборков.

Шанга шалгалта гарахамнай

Н. БАЛДАНО, Бурядай уран зохёолшодой Союзай правлениин түрүүлэгшэ.

Бурядай советскэ литература ородой классикын, манай олонациональна литературын эрхим зохёолнуудһаа һургаал абан, удхаараа социалистическэ, түхэл маягаараа национальна литература болон хүгжэһэн байна.

Түрүүшээр аман зохёолой маягтай шүлэгүүд, жэжэхэн рассказууд, хаа-яа пьесэнүүд бэшэгдэдэг байһан һаа, мүнөө литературын бүхы жанраар зохёолнууд бэшэгдэнэ. Бурядай уран зохёолшодой номууд ород хэлээр дамжан, манай ороной бусад арадуудай хэлэнүүд дээрэ оршуулагдажа, хэблэгдэн гарахаһаа гадна, социалистическэ лагериин зарим оронуудта хэблэгдэнэ.

Москвада мүнөөдэр нээгдэжэ байгаа Бурядай искусство, литературын декада манай уран зохёолшодто, бүхы интеллигенцидэ, республикымнай бүхы ажалшадта ехэ удхашанартай. Республикын уран зохёолшод ехэ харюусалгаяа мэдэржэ, энэ декадада бүхы шадалаараа бэлдэһэн байна.

Декадада зорюулжа, Бурядай номой хэблэл уран зохёолой дала гаран ондо ондоо нэрэтэй ном хэблэжэ гаргаа. Москвада манай

зохёолшодой 25 ном, мүн Эрхүүдэ, Новосибирскдэ хэдэн ном хэблэгдэн гараа. Тиигэжэ бүхы дээрээ 100 шахуу ном хэблэгдэһэн байна. Тэдэнэй тоодо хэдэн романууд, повестьнууд, бурят поэзиин антологи, шүлэгүүдэй арба гаран суглуулбари, литература шэнжэлэлгын номууд, «Гэсэр» гэжэ арадай ехэ зохёол болон бусад орол-соно.

Декадын үедэ Москвада, РСФСР-эй уран зохёолшодой союзда бурядай уран зохёолой бүхы жанраар дүрбэн үдэрэй зүбшэн хэлсэлгэ боложо, тэрээндэ 5 роман, 4 повесть, рассказуудай 3 ном, шүлэгүүдэй 9 суглуулбари, бурят поэзиин антологи, 5 пьесэ, үхибүүдэй 3 ном, литература шэнжэлэлгээр 4 зохёол, «Байгалай толон» журнал табигдахань. Энэ зүбшэн хэлсэлгэ бидэндэ, манай литературын саашанхи хүгжэлтэдэ туйлай ехэ туһа хүргэхэ гэжэ этигэнэбди.

Бурят номой выставкэдэ 1200 шахуу ном табигдаа.

Энэ декада манай литературын туйлалтые харуулхаһаа гадна, уран зохёолшодой бэлиг шадабариие, хүсые шалгаха шалгалта болохо ёһотой.

Хүгжэлтын замаар

Бурят угалзатай хилэн хүшэгэнүүд мүнөө үдэшэ ороноймнай ниислэлэй театрнуудта дэлигдэн, хэр угһаа уран бэлиг түгэлдэр арадаймнай искусство эндэхи ажалшадта харуулагдажа эхилхэнь. 1940 ондо үнгэргэгдэһэн манай искусствын декадын үдэрнүүд һанаанда ороодхино. Тиихэдэ анха тогтоһоор хүсэд арбан жэл болоодүй байһан театрымнай артистнууд удхаараа социалистическэ, түхэл маягаараа национальна культурынгаа ургалта, хүгжэлтые москвагай-

хидта харуулжа, үндэр дээдэ сэгнэлтэдэ хүртөө бэлэй. Хүгжэмтэ-драмын театр парти, правительствын үндэр дээдэ шанда—Ленинэй ордендо, олохон артистнууднай хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртөөһэн.

...Арбан юһэн жэл болоод советскэ Бурят ороной уран бэлигтэн ниислэл хотоёо дахинаа ерэбэ. Үнгэрһэн хугасаа соо манай искусствын хэр зэргээр хүгжэһые харагшад сэгнэнэ бэзэ.

Н. Гендунова,
РСФСР-эй арадай артистка.

Харюусалгамнай ехэ

Түрүүшын декадаһаа хойшо республикын культурна ажабайдалда гайхамшагта хубилалтанууд болоо. Оройдоо нэгэхэн хүгжэмтэ-драмын театрын оронцо гурбан театр, дуу, хатарай ансамбль ажалшадай эрилтые хангажа байна. Закаменск городто арадай театр нээгдээ. Эдэ хубилалтанууд ниислэл хотын театрнуудай сценэ дээрэһээ харуулагдажа эхилхэнь. Бидэнэр, артистнар, декадые эрхимээр үнгэргэлгэдэ хэды ехэ харюусалгатай байһанаа эли тодоор мэдэрнэбди.

Манай ород драмын театрын декадада хабаадалсаһаниинь шухала удхашанартай. Театрын коллектив декадые удхыншье, уран һайха-

найшье талаар үндэр хэмжээндэ үнгэргэхэ зорилготойгоор эртээнһээ бэлдэжэ захалһан юм. Ямараар бэлдэжэ ерэһыемнай харагшадай зүбөөр сэгнэхэ байһыень ойлгонобди.

Би хори гаран жэл эндэ хүдэлхэ зуураа, хэдэн арбаад рольнуудта наадаһан байхаб. Минии дуратай рольнууд гэхэдэ, М. Горькиин «Мещангууд» гэжэ зүжэгһөө Перчихинэй, А. Н. Островскиин «Ой» гэжэ зүжэгһөө Аркашкын рольнууд болоно. И. Кычаковой «Залинта аадар дундуур» гэһэн зүжэгтэ таряашан Сосипатыч үбгэнэй рольдо наадаһаб.

Манай ород театрын артистнар аха дүү арадайнгаа искусствын хүгжэлтые Москвада харуулалсахань. Хүндэтэ зорилгоёо нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхээр бүхы артистнууднай зоригжонхой.

В. Гусев,
Бурядай АССР-эй арадай артист.

80 гаран роль наадааб

1932 ондо Улан-Удэ городто искусствын техникум дүүргээд байхадаа, бидэнэй дундаһаа арадай, габьяата артистнууд урган гараха юм гэжэ бодогшогүй һэмди. Тиихэһээ хойшо аяар 27 жэл үнгэрөө. Бидэнэр бултадаа шахуу буурал толгойтой, заримамнай хүндэтэ нэрэ зэргэтэй, орден, медальтай болообди.

Энэ хугасаа соо түрэл Коммунистическэ партиингаа саг үргэлжын анхарал оролдолгын ашаар, манай республикын уран бэлигтэн өөһэдынгөө творче-

ско ажалда зарим тэды амжалта туйлаа.

Театрын анхан тогтоһонһоо хойшо би 80 гаран рольдо наадааб. Мүнөө Бурядай драмын театрын Москвада харуулха бүхы 5 зүжэгтэ хабаадаһаб. Д. Батожабайн «Барометр шуурга харуулна», Ц. Шагжинай «Будамшуу» гэһэн зүжэгүүдтэ Рогов, Һорнии гэгшэдэй рольнуудые гүйсэдхэнэб.

Бурядай искусство, литературын декадада хоёрдохёо хабаадаха золтой байһандаа засаг түрэдөө, арад зондоо баясхалан хүргэнэб.

Ч. Генинов,
РСФСР-эй арадай артист.

Д. Аюшеевэй «Анда нүхэд» гэжэ оперын нэгэ үйлэ.

И. Кычаковой «Залинта аадар дундуур» гэһэн зүжэгэй нэгэ үйлэ.

Ц. Шагжинай «Будамшуу» гэжэ зүжэгэй нэгэ үйлэ.

Г. БЕЛЬГАЕВ, Оперо, баледэй театрын директор

Манай театр Ленинэй ордентой. Эхэ оромнай эгээл дээдэ хайраяа үршөөхэдөө бидэниие арадайнгаа искусствын магнайда дабшахые уялгалаа. Харюусалгата уялгаяа дүүргэхын тулада мэргэжэлтэй дуушадые, хатаршадые, хүгжэмшэдые бэлдэхэ гэһэн хүндэтэй зорилго урдамнай табигдаа һэн. Москва, Ленинград, Свердловск болон бусад городуудай консерваторн, хореографическа һургуулинуудта бурят хүбүүд, басагадай олоороо һуралсажа гараһанайнь ашаар мүнөө классическа оперо, баледүүдые табижа шададаг болообди. Манай театр хамтадаа 50 гаран оперо, балет сценэ дээрэ найруулан табяад байна.

А. Бородинай «Игорь тайжа», Л. Книппер Б. Ямпилов хоёрой «Арюун гоохон Ангар дүүхэй», Ж. Батуевай «Инаг дуранай түлөө», Д. Аюшеевэй «Анда нүхэд» гэһэн оперо, баледүүд бэлэгтэй ерээбди.

Г. ИОФИН, Ород драмын театрын директор

Москвагай харагшадай анхаралда А. Н. Островскиин «Василиса Мелентьева» гэһэн зүжэг табигдана. Энэ зүжэгтэ Иван Грозныи рольдо артист Коршун, Василиса Мелентьева боложо артистка Голубчикова наадаха юм. Красноярска хизаарай Шушенское тосхондо В. И. Ленинэй сүлэлгэдэ байһан үеые харуулһан драматург И. Кычаковой «Залинта аадар дундуур» гэһэн зүжэг харуулха гэжэ илангаяа дэбжэлтэтэйгээр хүдэлһэн байнабди. Агууехэ Ленинэй залуу ябаһые зураглаһан зүжэг харуулха гээшэ тон харюусалгатай. Ильичын ролиие энэ зүжэгтэ артист М. Глазков гүйсэдхэнэ.

Ц. БАЛБАРОВ, Бурят драмын театрын директор

Манай театрын коллектив Москвада А. С. Грибоедовэй «Ухаанһаа болоһон уйдхар», Даширабдан Батожабайн «Барометр шуурга харуулна», хитад драматург Цао Юй гэгшын «Тайфун», залуу драматург Батомунко Пурбуевай «Сасуутан», Цырен Шагжинай «Будамшуу» гэһэн зүжэгүүдые харуулхань. Эдэ зүжэгүүдтэ театрымнай бүхы артистнууд хабаадалсана.

«Будамшуу» гэһэн комеди республика доторнай 200 гара дахин табигдажа, ажалшадай үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байха. Мүн Татарта, Чувашида, Тувада, Казахстанда, Монголой Арадай Республикада оло табигданхай. Энээн соо Бурят ороной урдын ажабайдал тон элеэр харуулагданхай. Зүжэгтэ РСФСР-эй арадай артистнар Ч. Генинов, Н. Гендунова, РСФСР-эй габьяата артист В. Халматов болон бусад хабаададаг.

национальна политикын ашаар

Уран зохёолшо Ч. Цыдендамбаев.

Уран зурааша А. Тимин.

Мүнгэшэ уран дархан Д. Бадмаев.

Арад зонойнгоо аша туһые харюулхаб

Үргэн уужам Совет оромнай түргэн алхамаар урагшаа дабшажа, нарата коммунизмын үзэгдөөгүй һайхан байдал тээшэ зорижо ябана. Газар нютагаймнайш нюур шарай, хүн зоной шье һанаан сэдьхэл үндэһөөрөө хубилжа, танигдашагүй һайхан боложо байнхай.

Арад зонойнгоо габьяа баатаршалгые, мүнөөнэй байдалые ном соо харуулжа, ерээдүйн үетэндэ дамжуулан хүргэхэ гээшэ уран зохёолшын нангин уялга мүн. Энэ талаар түрэл Коммунистическэ партимнай уран зохёолшодой үмэнэ нэгэнтэ бэшэ эрилтэ та-

биһан байгаа. Арад зонойнгоо, партиингаа хүмүүжүүлхы аша туһыень харюулхын тула тэдэнэй алдарта хэрэгые харуулһан ном бэшэхэ гэжэ шиидээ бэлэйб. Дүршэл багатай байгаашье һаа, уран зохёолшодой Союзай правлениин, зохёолшо нүхэдэй туһаламжаар «Харьялан урдаа Хёлгомнай» гэһэн роман бэшэжэ, «Байгалай толон» журналда хэблүүлээ һэм. Мүнөө дутуу дундыень заһажа, ном болгохоёо бэлдэжэ байнаб.

Мүнөө Бурядай искусство, литературын декадада хабаадалсаха иимэ ехэ этигэл найдабарида хүртөөд байхадаа саашадаа бүхы наһанайнгаа ябаталые түрэл бурят литературадаа зорюулха гэжэ һанадагби.

Б. Мунгонов,
уран зохёолшо.

Унэн зүрхэнһөө баясанаб

1936 онһоо хойшо Бурят драмын театрта уран зурааша хүдэлнэб. Театрын табиһан зүжэгүүдые гоёон шэмэглэхэ гээшэ нилээд харюусалгатай хэрэг гэжэ театр харагшад, артистнууд, режиссернууд мэдэдэг ёһотой. Түрүүшын декадада арадай уран зурааша Г. Е. Павловтай хамта «Баяр» гэжэ хүгжэмтэ драмые гоёон шэмэглээ һэм.

Мүнөө манай театрын Москвада харуулхаяа байһан зүжэгүүд сооһоо

Ц. Шагжинай «Будамшуугай», Б. Пурбусвай «Сасуутанай» уралан шэмэглэлыень бүтээгээб. Мүн А. С. Грибоедовэй «Ухаанһаа болоһон уйдхар» гэжэ комедиин костюмуудай эскиз урлаһан байнаб.

Нигэжэ имагтал Совет засагай ашаар юрын бурядай хүбүүн уран зурааша болоод, хүсэ шадалаа арадтаа зорюулжа ябанаб.

Б. Чернутов,
Бурядай искусствын габьяата ажал-ябуулагша.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Бурядай уран зохёолшодой шэнэ номууд.

БУРЯДАЙ КИНОФИЛЬМНҮҮД

Уран зохёолшо Д. Батожабайн бэшэһэн сценаряар «Мосфильм» киностудида режиссер В. Фролов «Адуушанай дуун» гэһэн кинофильм 1957 ондо табижа гаргаһан байна. Һайхан хоолойтой юрын адууша хүбүүнэй ошо ошотороо артист болоһон тухай энэ фильм соо хэлэгдэнэ. Гол рольнуудта БурАССР-эй габьяата артист В. Манкетов, Бурядай АССР-эй габьяата ажал-ябуулагша Б. Аюшин болон бусад наадана.

Залуу уран зохёолшо Н. Дамдинов «Мосфильм» киностудиин дэргэдэ һуража байхадаа «Ургын задаржа байхада» гэһэн сценари бэшэһэн юм. Энэ сценаряарнь Свердловско киностудиин режиссер Я. Лапшин 1959 ондо кино табиһан юм. Гээгдэнги, харанхы мунхаг эхэнэр Дынсэмагай ухаан бодолой ургалта энэ кинофильмдэ харуулагдана. Республикын арадай артист Б. Вампилов, РСФСР-эй арадай артистка Н. Гендунова, РСФСР-эй габьяата артист В. Халматов, студентка В. Дагбаева болон бусад энээндэ хабаадалсана.

«Мосфильм» киностуди Г. Цыдынжапов, Д. Батожабай, В. Ежов гэгшэдэй сценаряар «Алтан гэр» гэһэн уран һайханай фильм буулгажа дүүргэбэ. Энэ фильмые режиссер В. Басов зохёон табяа. Баабгайда бажуулгажа наһа бараһан эсэгэдээ алтан гэр барюулхын зорилгоор бишыхан хүбүүн Арсаланай дасанда хубараг болоһон, тэндэһээ зугадажа, Улаан Армиин сэрэгшэдтэ ошоһон тухайнь эндэ хэлэгдэнэ.

Композитор Д. Аюшеев.

Дуунһаа оперодо хүрэтэр

Үнидөө бидэнэр дуу, романс, симфоническэ сюитэ шада-яда бэшэдэг бэлэйбди. «Энхэ Булад баатарые» хүгжэмнэһэн М. П. Фроловой, «Баяр» гэжэ зүжэгэй хүгжэм найруулһан П. М. Берлинскиин гар үзүүрэй туһамаршад болонхой хүдэлдэг һэмди.

1940 ондо Бурядай композиторнуудай Союз эмхидхэгдээ һэн. Манай Союз үсөөхэн гэшүүдтэй байбашье, удхаараа социалистическэ, маяг түхэлөөрөө национальна хүгжэмэй культура хүгжөөхын түлөө хамаг хаба шадалаа, бэлиг шадабаряа элсүүлээ.

Мүноо араднай өөрын оперотой, балледэй хүгжэмтэй, мүн томо томо симфоническэ зохёолнуудтай болоо. Дэлхэйн эгээл түрүү хүгжэмэй центр болоһон Москвагай ажалшадай, композиторнуудай, хүгжэмэй мэргэжэлтэдэй үзэмжэдэ хэдэн ехэ зохёол табигдахань. «Урид дуугарһан хүхын хэлэн хүлдэхэ» гэдэг хадань олониитын сэгнэлтэ. ажаглалта хүндэтэйгөөр хүлеэнэбди.

Д. Аюшеев,
Бурядай АССР-эй композиторнуудай Союзай түрүүлэгшэ.

Уран үйлэншэ арад

Арадаймнай үльгэрнүүд соо уран үйлэншэ дагинанар-оёдолшод тушаа хэлэгдэдэг. Бурят эхэнэр малай, ангай арһа элдэжэ, гэр бүлынхидтөө гутал, хубсаһа оёдог, тэдэнээ угалзатуулан шэмэглэдэг байһан юм. Бурят малгай, гутал, дэгэл, мүн ондоошье хубсаһан бүхэн өөрын түхэлтэйгөөр оёгдодог, арадайнгаа ажахы, ажабайдалтай холбоотой байхынгаа хажуугаар искусствын нэгэ зүйлынь болоно бшуу. Ушар иимэһээ манай театрын табиха зүжэгүүдэй олонхи геройнуудай хубсаһа хунарай элбэг угалзануудаар шэмэглэгдэнхэй байһаниинь гайхалтай бэшэ. Бурят арад уран үйлэншэ, оёдолшо арад юм шуу. Тиихэдээ энэ декада Бурядай үндэһэн хэлбэритэй хубсаһа хунарай, уран оёдолой декада бололсоно гэжэ һанагдана.

М. Цыдынжапова,
оперо, баледэй театрын оёдолшон

Ехэ һургаал абаха байнабди

Бурядай уран зураашадай, арадай уран бэлигтэ мастернуудай мянга хоёр зуу гаран зурагууд болон элдэб зүйлнүүд Москвада мүнөөдэр нээгдэхэ выставкэдэ табигдаа.

Нэгэдэхи декадаһаа хойшо үнгэрһэн хорёод жэл соо бурят арадай искусство хэмгүй ехээр хүгжэжэ, манай ороной арадуудай искусствын

дунда түрүү зэргэдэ гараа.

Мүнөө нээгдэжэ байһан выставкэ, зүбшэн хэлсэлгэ, элитэ ехэ мастернуудтай уулзалга, хөөрэлдэлгэ бидэнэртэ тон ехэ, сэгнэшэгүй һургуули боложо үгэхэ, манай искусствын саашанхи хүгжэлтэдэ һайн нүлөө үзүүлхэ байна.

Р. Мэрдыгеев,
БурАССР-эй арадай уран зурааша.

Жаргалта байдалаа магтанабди

Манай дуу, хатарай ансамбль оройдоо 17 наһатай. Тиигэбэшье арадайнгаа жаргалта байдалые дуу, хатараар харуулжа шададаг коллектив болонхой.

Хатарха-матархадаа суутай нүхэдни — С. Барцева, Е. Егоров, М. Санжиев гэгшэд совет арадуудай, арадай демократиин, мүн Азиин

оронуудай орёо хатарнуудые шадамараар харуулдаг. «Энэдхэг хатарай» оншыень олохын тулада удаан оролдооб.

Бидэнэр хатарай искусствын орёо оншо, элдэб нугалбари элбэгээр хэрэглэжэ, өөрыгөө үе сагай жаргалта байдалые магтадагбди.

В. Тумурова,
Бурядай АССР-эй габьяата артистка.

Хилгааһан хуур—симфониин оркестр

«Ёохорһоо» ондоо хатаргүй, хуурһаа ондоо хүгжэмэй инструментгүй шахуу сагнай ошон ошоо. Оперо, баледэй театрын, дуу, хатарай ансамблиин бии болохолоор симфоническэ, мүн арадай инструментнүүдэй оркестрнүүд эмхидхэгдээ һэн. Арадай инструментнүүдэй оркестртэ сопрано, альта, тенор, бас, контр-бас хэлбэриин хуурнууд, жимбүүр, хүчир, чанза, лимбэ гэхэ зэргын инструментнүүд хэрэглэгдэдэг болоо.

Н. Маторин,
Бурядай АССР-эй габьяата артист.

«Сур харбаан» гэжэ бурят арадай һайндэрые харуулһан сценэһээ нэгэ үзэгдэл.

А. И. Тиминэй «Хани барисаанай эхин» гэжэ зураг.

Тарбагатайн Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хоор.

Б. ЕГОРОВ, Бурядай филармониин директор

Бурят арадай искусство хүгжөөхэ хэрэгтэ дуу, хатарай ансамбль ехэхэн үүргэтэй байһаниинь элитэ. Ансамблиин бэлигтэй коллектив гансашье республикадаа бэшэ, бүхы орон доторoo мэдээжэ болонхой.

Декадада бэлэдхэхэ хүдэлмэри эршэмтэйгээр ябуулагдажа, һонирхолтой программатай ерээбди. Бурят, ород, монгол, башкир болон бусад арадуудай хатар, дуунууд репертуартамнай бии. «Сур харбаан» гэжэ бурят арадай һайндэрые харуулһан хатар-дуунай сценэдэ ансамблиин артистнар барандаа хабаадалсана. Энээнии республикын габьяата артист М. Арсеньев табиһан, хүгжэмыень БурАССР-эй арадай артист Ж. Батуев бэшэһэн байна.

Г. ПАВЛОВ, Бурядай уран зураашадай союзай правлениин түрүүлэгшэ

1940 ондо болоһон декада оройдоо 16 уран зураашад хабаадаа һэн. Тэдээнэй олонхинь залуушуул, уран һайханай һургуулинуудай студентнэр байгаа. Декадын үедэ нээгдэһэн выставкэдэ 385 тоһон зурагууд, юрын зурагууд, скульптура, арадай уралан бүтээгшэдэй хэһэн 195 зүйл, хамта 580 экспонат табигдаһан юм.

Харин мүнөөнэй выставкэдэ 56 уран зураашад болон скульпторнууд хабаадахань. Выставкэдэ бүхы дээрээ 1200 гаран экспонадууд шэлэгдэжэ табигдаа.

Ф. РЫЖАКОВ, Тарбагатайн хоорой хүтэлбэрилэгшэ, БурАССР-эй культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ

Дуун арадай дундаһаа далижан, гэрэлтэ һайхан ерээдүйгөө зохёон байһан хүнүүдэй баатарлиг ажалай һудаһан соогуур тарадаг. Тиимэһээл манай шэмээшэгүүдэй хоор жэл ерэхэ бүри сортоотой, баяр жаргалаар билтарһан дуунуудые дуулана. Ехэ-Куналейн дуушад гушаад ондо тусхай хоор болоод, мүноо болотор хоороо бүри үргэдхэжэ байдаг. Мүнөө хоортомнай 300 гаран хүн хабаадана.

Арадай оюун бэлиг

Намарай алтан сагай сэлмэг наран оролгынгоо амар мэндые Улан-Удэ хотодо хүргэжэ, үйлсэ гудамжаар, үргэн талмайгаар hабагшаяа татан, Бурядай Ленинэй орденто оперо, баледэй театрын үндэр байшангай орой дээрэ табигдаhан эмээл морито бурят хүбүүн басаган хоёрой нюурые hаруул толоор гэрдэн наадаhаар Сэлэнгын баруун бэедэ тэрүү саагуур тобойлдоhон хаданууд дээгүүр бүгтэрэн далда ороно. Үдэшын боро харааанай үдхэржэ үрдеэгүй байтар элшэ хүсэтэ электрын гал «би наранhаа дутахагүйб» гэhэндэл, зэлэ татан носоно.

Харин театрын зал соо харанхы. Хүнүүд абяа шэмээгүй болонхой, нюурнуудаа сэб сэхэ сценэ тээшэ хандуулан, хамаг анхаралаа табин hуунад.

Нэгэ үе шанга болон, нэгэ үе hэргэмжэтэй hула болон ханхинажа зэдэлhэн дуунуудые шагнажа hууhан хүнүүд гэнтэ үй түмэн торхируунуудай дэгдэшэhэн мэтээр нээрсэ альга ташаба.

Уран шадамар гүйсэдхэлгөөрөө ажалшадай халуун амаршалгада хүртэhэн Хэжэнгын аймагай бэлиг түгэлдэр дуушадые юрын үгөөр бэшэ, харин уран шүлэгөөр магтахаар даа.

Аажам Хэжэнгэ нютагhаа
Арадайнгаа мэргэн бэлигые
Аяар Москва хотоёо
Абажа ошоhон нүхэдни!
Элдин талынгаа энгэртэ
Эртэ орой зэдэлүүлдэг
Эршэ хүсэтэ дуунайтнай
Эндэ ханхинахые дуулахадаа,
Дуулим Бурят оромни
Дуулаба гэжэ этигэнэб!

Зооветинститудай хатаршад.

Нээрээшье, уужам үргэн Бурят ороной түлөөлэгшэд боложо, Хэжэнгын дуушад дэлхэйн зүрхэн—Москва ошоод байна. Арадай дундаhаа гараhан бэлигтэнэйнгээ алдар нэрые нэрлэе: тракторист Ниноод Базаров, хонишон Дэжэд Цынгуева, hаалишан Нина Бошогтуева, эмшэн Джинара Николаева, багша Виктор Мункин, электрик Цырендоржо Табданов болон бусад үнэн ажалаараа коммунизмые ерүүлжэ байhан манай юрын хүнүүд.

Инмэл даа манай социалистическэ байдалай туйлалта. Алдарта Октябринхгаа арюун хэшэгтэ хүртэhэн бага ехэ арадууд hанаhандаа хүрэдэг, hарбайhанаа баридаг болонхой. Манай Коммунистическэ парти үндэhэ яhатанай хүгжэлтын замые зүбөөр хүтэлжэ, эрдэм соёлой алтан үрhэ хаа хаанагүй тарижа, гайхамшагтай hайн hайхан үрэ хуряагаа. Энээнэй ашаар манай бурят арад хэтэ заяанайнгаа гээгдэлые усадхажа, богонихон болзор соо ухаан бодолой, оюун бэлиг, мэргэжэлэй талаар хэмжээлэшэгүйгөөр урдалжа гараhанайнь үльгэр жэшээе үдэр бүхэндэ хаража байнабди. Бурят арадай дундаhаа хэды олон мэргэжэл, бэлиг түгэлдэр хүбүүд, басагад ургажа,

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хэжэнгын аймагай дуушад.

үндэhэн искусство, литературынгаа хүгжэлтые үзүүлхэеэ Москва хото ошоод байнаб. Тиихэдэ арадай гүн соо хэды хурса омог ухаатай, хонгёо hайхан хоолойтой залуушуул эрхэ сүлөөгөө суурхаhан, хани нүхэсэлые, эб найрамдалые магтаhан дуунуудые хүдөө нютагайнгаа хадалан, сабшалан дээрэ, клуб, культбазануудай сценэ дээрэ зэдэлгэнэб!

Хододоо хонгёогоор ханхинаг лэ хүгжэн урдалhан бурят арадай сүлөөтэ дуун, баатар ажалшадай бардаастай омог дуун.

Энэ оной зун бидэнэр ород, бурят арадай хани нүхэсэлэй 300 жэлэй алдарта ойе баяр баясхалантайгаар тэмдэглээ бэлэйбди.

Ородой агууехэ поэт Н. А. Некрасов манай энэ нютаг руу сүлэгдэhэн ород шэмээшэгүүд тухай, мүн декабристнууд тухай поэмэ бэшэhэн байгаа.

«Газар дайдаар ябахадаа,
Гайхалтай юумэ харааб даа.
Шажанай талаар таhарhан
Шанга табисууртай ород зон
Заха бүглүү нютаг руу
Заруулжа, газар эдлэбэ.
Удабашьегүй жэл болоод,
Ударидагшад тиишэ ошобо
Айл дэрээбэн тогтожо,
Амбаар, сарайнууд баригдаа hэн.
Хүүзинсэдэ хөөргэ үлеэжэ,
Хүндэ балта наярба.
Табяад жэл соо ингэжэ,
Танигдашагүй нютаг болобол даа.
Ажал, сүлөө гээшэмнай
Аймшагтай юумэ бүтээнэл даа».

—гэжэ тус поэмэ соохи гол нюур үбгэн аба Саша гэдэг аша хүбүүндээ хөөрэнэ.

«Ямар дэрээбэн гээшэб?» гэжэ ашань hурана. «Байгалай саана юм даа, айхаар бүтүү бүглүү газарта Тарбагатай гэжэ нэрэтэй дэрээбэн бии юм» гэжэ үбгэн харюусана.

Харин мүнөө ёhотой эрхэ сүлөөгөө эдлээд, бодото социалистическэ ажал хэжэ байhан манай совет арад үзэгдөө дуулдаагүй ехэ гайхалтай юумэ туйлажа, бүтээжэ байна бшуу. Н. А. Некрасовай бэшэhэн Тарбагатай нютаг мүнөө танигдахаар бэшэ болотороо ургаа. Хунила, Десятниг, Шариина, Бариихин, Жэрэм гэхэ мэтэ Тарбагатайн аймагай нютагуудай шэмээшэгүүд Совет ороной ажалшадай нэгэ бүлэ соо зол жаргалайнгаа бата жолооe адханхай, ажал хүдэлмэреэрээ аба ороноо алдаршуулжа байнхай. Хунилын шэмээшэгүүдэй хоор гансахан Бурят нютагта суурхаагүй, бүхы Союз cooмнай алдар нэрээ нэрлүүлэнхэй. Тус хоор эмхидхэгдэhээр хори гаран жэл боложо байнхай. Эндэ аба орон соогоо дууша гэhэн алдараараа түрэл нютагаа шэмэглэhэн Ф. Ф. Рыжаков, С. М. Иванов, И. С. Рымарев, П. Ф. Васильев болон бусад бии. Хунилын шэмээшэгүүдэй хоор алибаа hайндэрлэлгэдэ хододоо хабаадажа, уран hайхан дуугаараа ажалша арад зониие баясуулдаг юм. 1940 ондо Москвада үнгэргэгдэhэн Бурядай искусствын нэгэдэхи декадада хабаадалсаhан тус хоор мүнөөнэй декадада үшөө ехэ эршэ зоригтойгоор бэлдээ. Москвагайхид манай алдарта шэмээшэг дуушадые халуунаар угтаха байха.

Арадай дундаршагүй ехэ оюун бэлиг эгүүридэ мандажа, арюун hайхан бүтээлээрээ хэтын хэтэдэ суурхажа байхань лабтай.

Гунгаа **ЧИМИТОВ.**

Тоо, баримтанууд

★ Манай республика дотор 610 клуб, Культурын ордонууд, 400 шахуу библиотекэ, 500 гаран киноустановко, 132 радиоузел хүдэлнэ.

★ КПСС-эй XXI съезддэ зорюулагдаhан уранhайханай харалгада 35 мянган колхознигууд, хүдэлмэришэд болон алба хаагшад хабаадалсаhан байна.

★ Бурят, ород хэлэн дээрэ республиканска 3, аймагай 23 газетэ, мүн олон тиражтай газетэнүүд хамтадаа 104 мянган хэhэгээр үдэр бүри гаргагдана.

★ 1958 ондо Бурядай номой хэблэл 348 мянган хэhэгтэй 137 ондо ондоо ном гаргаа.

★ Улан-Удэдэ багшанарай, зооветеринарна, научно-шэнжэлэлгын комплексно институдууд бии. Совет засагай жэлнүүдтэ бурят арадай дундаhаа 200 шахуу эрдэмэй кандидадууд, докторнууд урган гараа. Мүн республика дотор юрэнхы эрдэмэй 650 hургуули, тусхай мэргэжэлтэдые бэлэдхэдэг 15 дунда hургуули бии. Һургуулида hурадаг үхибүүдэй, залуушуулай тоо революциин урда тээхиhээ арба гаран дахинаар олошороо.

★ 1923 ондо манай республика дотор 23 врач, 77 фельдшер хүдэлдэг байhан hаа, мүнөө 900 шахуу врач, 4000 гаран медицинскэ дунда мэргэжэлтэд хүдэлдэг болоо.

Улан-Удын 1-дэхи интернат-hургуулиин hурагшад хатаржа байна.

Бурядууд ажалда дуратай байхаhаа гадна, hиилүүршэ, мүнгэшэ, алташа, шудхалааша дархашуул гэжэ магтуулдаг юм. Үни холоhоо хойшо бурядуудай гар урлалай искусство холуур суурхуулhан байха.

Мүнөө манай хүдэлмэришэд, колхознигууд, алба хаагшад арадайнгаа гар урлалай искусствые улам улам хүгжөөжэ байдаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Улан-Удын „Механлит" заводой хэбшэ дархан Г. Линхобоевой бүтээhэн бурят стол, домбо, аяганууд.

Мархайн аша Тархай

Түрэл арадаа алдаршуулжа бусагты!

Сайн, алдарта Москва! «Бурят үнэн» газетын бүхы уншагшадай зүгhөө амар мэндэ!...

Сайн, хүндэтэ нүхэд, декадада ерээд байhан нютагаархидни! Би, Тархайтнай «Бурят үнэнэйнгөө» мүнөөдэрэй номерые абаад, энэ үдэр Эрхүүhээ «ТУ-104» самолёдоор гараhан аад, тээ тугаар Внуковска аэродром дээрэ буугаад, энэ сохижо ерэбэб. Һонин саг болоо гээшэ ха даа! Сэхыень хэлэхэдэ, зүүдэн шэнги. Урда сагта хүхэрэн манаргша хадануудай саана юунэйшье байhые мэдэнгүй, «буруугай бэлшээриhээ гарангүй», хайран наhаяа үнгэргэн хосоргожо байhан малша бурядуудай ашанарай нэгэн битнай үльгэрэй баатар шэнгеэр «хөөбэлзэгшэ үүлэнэй саагуур, хүхэрэгшэ тэнгэриин наагуур» ниидэжэ ябахадаа олон юумэ бодооб. Манай ороной бүхы арадуудые, тэдээнэй тоодо бурят арадые зол жаргалай гэрэлтэ hайхан замда гаргаhан инаг түрэл Совет оронойнгоо түлөө омогорхолоор сэдьхэл зүрхэмни булгилжа, бусалжа ябаба...

Тэрэ ниидэжэ ябахадаа, «hара руушье ниидэжэ ябаха зол хуби намда тохёолдохо аалам!» гээд hанаандамни ороо.

Зай, нютагаархид, хэр байнат? Бултыетнай хамталhан бээрээ «нютагаархид» гэхэдэмни ехэл зүб гээшэ ха. Тэндээ байгаа hаа, хэжэнгынхид, тарбагатайнхид, улан-удынхид гэхэ hэн бэзэб. Теэд эндэ ерээд, түрэл арадайнгаа нэрын үмэнэhөө уран шадабаряа москвагайхидта харуулхаяа байхадаа хуу нэгэ амин, нэгэ айлай үхибүүд шэнги, «шэмхэхэhээ нэгэ мяхатай, шэбэнэхэhээ нэгэ үгэтэй» болоод байна бшуубди. Тон ехэ харюусалга бидэниие нэгэдүүлнэ.

Бүхы Бурят оромнай, Ленинэй орденто республикамнай, бүхы түрэл араднай—эхэ эсэгэнэр, аха дүүнэрнай саhата үндэр Саянанай дээгүүр наашаа, таанар тээшээ харашоод, «хүбүүд, басагаднай нэрыемнай хухалхагүй, алдар солыемнай аяар дээшэнь үргэхэ байха!» гэжэ этигэн байнал.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ордeнто ПВЗ-гэй Культурын ордон.

Зай, нүхэд! Жэл жэллэжэ, hара hаралжа хэhэн хүндэтэй хүдэлмэримнай, ехэ бэлэдхэлнай мүнөөдэр дүүрэжэ, hүүлшын точка табигдаба. Эгээ ехэ экзамен-шалгалтатнай хэдэхэн час болоод эхилхээ байна. Энээхэн үедэ хүн бүхэнтнай бэеэ hайсахана лэ шэмхэжэ үзэхэ, асари ехэ харюусалгаяа дахин hанаха ёhотойт.

Би бултыетнай таниха—заримыетнай hайн таниха, нүгөөдүүлэйтнай нюур таниха болонхойб. Юуб гэхэдэ, Улан-Удэдээ байхадаа таанарай наадахыетнай, хатархыетнай дахин дахин хараhан, дуулахыетнай hайсахан лэ шагнаhан, уран зураашадай зурагуудые хараhан, уран зохёолшодой номуудые уншаhан байхаб. Эндээ гэжэ хэлэхэдэ, эрхы хургаяа ёдойлгон магтамаарта. «Игорь тайжа» гэжэ оперодо Лхасаран Линховоиной дуулажа, «Будамшуу» гэжэ зүжэгтэ Чойжинима Гениновэй наадажа, Василиса Тумуровагай энэдхэг танца хатаржа, Яруунын басаган Цырендулма Ламхановагай хэдэн хүгжэмшэдтэ үдэшэгдэн, өөрөө хүгжэмдэн, түрэл партияа магтан дуулажа байхада хэды шэнээн hайхан бэ!

Теэд таанар декадын үедэ «үнэн бэеэ бэелээд, үнэгэн малгайгаа үмдөөд» байхадаа бүри ехэ шадабари харуулха байхат гэжэ этигэнэб. Гэхын хажуугаар, бгhа нэгэ захиха юумэн байна: торхо мёдые халбага дабирхай гутаадаг бшуу. Тиимэhээ дуhалшье «дабирхай» үзэгдэхэ ёhогүй! Энээниие тайлбарилаад яалайб. Удхань тон ойлгосотой бээз.

Нүхэд, таанар Москвагай ажалшадhаа гадна, бүхы дэлхэйн арадуудай түлөөлэгшэдтэ уран шадабаряа харуулхатнай бшуу. Тиимэhээ энэ творческо шалгалтатнай ямар ехэ харюусалгатай, хүндэтэй гээшэб!

Нүхэд, нютагаархид! Арюун хэрэгтээ ехэ амжалта туйлажа, декадаяа удхыншье, уран hайханайншье талаар эрхим hайнаар үнгэргэжэ, түрэл арадаа, түрэл республикаяа улам суурхуулжа бусагты!

М. Тархай.

ОМОГ БАЯРАЙ ҮГЭ

Ч. ЦЫДЕНДАМБАЕВ

Оюун бэлигтэ немец уран зохёолшо Стефан Цвейг түүхэдэ мартагдашагүй, айхабтар ехэ шэнэ нээлтын болоhон ушарые «хүн түрэлтэнэй мүшэтэ hайхан саг үе» гэжэ нэрлэhэн юм.

Үшөө мунхаг харанхы ябаhан сагhаа эхилжэ хүн түрэлтэн «мүшэтэ hайхан саг үетэеэ» нүхэсэн ерэhэн юм.

Хүнэй анха түрүүшынгээ түмэр үзүүртэ зэр зэбсэг хэhэн сагые, хүнэй түрүүшынгээ түмэр үзүүртэ анзаhаар газар шулгалжа ороhон тэрэ үеые «хүн түрэлтэнэй мүшэтэ hайхан саг үе» гэжэ нэрлэжэ болохогүй гээшэ аал?

Ууралай ууртай хүсые хэрэглэhэн тэрэ саг баhал «мүшэтэ hайхан» нэгэ табсан гэшхүүр боложо, хүн түрэлтэнэй түүхэдэ ороhон байха юм.

Электричествые эрдэмтэдэй нээhэн, электрын орёо хүсые хазаарлаhан тэрэ үе саг хүн түрэлтэнэй түүхэдэ балархагүй нэгэ hайхан хуудаhаниинь ха юм.

Марксизмын мүндэлэн түрэhэн тэрэ саг, марксизмын үндэр арюун сурталые хүдэлмэришэн ангиин ухаан бодолдоо хадуужа абаhан саг, Коммунистическэ Манифестын бэшэгдэhэн тэрэ үе саг баhал хүн түрэлтэнэй түүхын мүшэтэ томо илалтань болоо.

Дүшэн хоёр жэлэй саана Ленинэй Коммунистическэ партиин хүтэлбэри доро Россин хүдэлмэришэд, тарияашадай илаhан илалта, эрхэ сүлөө, зол жаргалай манай орондо мандаhан тэрэ саг али зэргэ ехэ, унтаршагүй hайхан туяата, хүн түрэлтэнэй одо мүшэтэ саг үень гээшэб!

Анха урданай сагта хэдэн арбаад, хэдэн зуугаад жэл боложо, хүн түрэлтэнэй түүхэдэ «одото hайхан үе саг» нэгэ удаа тохёолдохо жэшээтэй байгаа. Бүри урда сагта зуу наhа наhалhаншье хүнүүд «мүшэтэ hайхан үе сагые» үзэнгүй аялшаха ушартай байгаа.

Харин манай үедэ тон ехэ минутанууд, «хүн түрэлтэнэй одо мүшэтэ үе сагууд» ехэл элбэг олон болонхой, удаа удаагаар бидэниие баясуулан үнгэржэ байна.

Манай Совет гүрэнэй түүхэдэ одо мүшэтэ тиимэ үе сагууд бүришье олон. Арюун замайнгаа түүхын хуудаhанда манай арад «одо мүшэтэ илалтын» алтан үгэнүүдые баатар хүсэтэ гараараа балархагүйгөөр бэшэhээр лэ байна.

Хойто полюс эзэлэн шэнжэлэлгэ... Валерий Чкаловай полюс дээгүүр буунгүй ниидэжэ, Америка хүрэhэн түүхэтэ аян. Челюскинтанай баатарлиг эпопэй, хүнэй гараар тогтоогдоhон Цимлянска далай, индустриин агууехэ гигантнууд, дэлхэйн дээрэхи эгээл томо Братскэ болон бусад ГЭС-үүд... Хүн түрэлтэнэй түүхэдэ түрүүшынхеэ хүхэ сэнхир огторгойе «ТУ-104» самолёдой харбан ниидэлгэ... Атомай хүсые нээжэ шадаhан, тэрэ хүсые амгалан ажалда хэрэглэhэн саг... Советскэ түрүүшын хэмэл одоной газар дэлхэйе түрүүнээ гортигдон гороолhон минутанууд... Замбуулин соогуур дабшадаг манай ракетын hаруул сагаан hарада Советскэ Союзай булад хатуу тугханиие абаашажа ошоhон үе... Замбуулин соогуур дабшадаг станциин hарын нүгөө талын дүрые буулгажа наашань эльгээhэн илалта... Баяр гайхалта габьяата хэрэгүүднай али зэргэ олон гээшэб?

Советскэ правительствые толгойлогшо Никита Сергеевич Хрущевой Америка ошожо, арбаад гаран үдэр соо хэhэн эб найрамдалайнь элитэ ехэ хэрэгые, дэлхэйн эгээн хүсэтэй гүрэнүүд болохо Советскэ Союз Америкын Холбоото Штадууд хоёрой харилсаанай дулаахан hэбшээгээр hэбшээлhэн, «хүйтэн дайнай» хүнхи мүльhэнэй хэмхэрэн хүдэлhэн эдэ үдэрнүүдые «хүн түрэлтэнэй одо мүшэтэ үдэрнүүд», баглашагүй бата hайхан илалтамнай гэжэ нэрлэхэдэ манай hаналые хэн дэмжэхэгүйб?!

«1492 ондо европынхид Америкые оложо нээhэн юм, харин 1959 ондо американхид Россиие оложо нээбэ гээшэ»—гэжэ намда Швециин нэгэ мэргэжэлтэ hаяхан хэлээ юм гэжэ Илья Эренбург бэшэнэ.

«Лайка» гэжэ нохойдо алтан хүшөө табихын түлөө бүхы дэлхэйhээ мүнгэ суглуулха тиимэ бэшэлгэндэ би өөрынгөө нэрые хамагhаа түрүүн бэшүүлхэб гэжэ Америкын эрдэмтэ мэдүүлнэ.

Айхабтар hайхан үедэ, хүн түрэлтэнэй hайн сэдьхэлэй, гэрэлтэ ухаан бодолой илажа байhан нимэ сагта ажаhуужа байнабди.

Хүн түрэлтэнэй түүхэ хадаа үшөөл олон, үзэгдөөгүй hайханууд «одо мүшэтэ саг минутануудаар» улам улам баяжаг лэ!

С. Доржиев, А. Бадаев, Л. Хайдуров, И. Денисов, Л. Стефанеску, А. Мантаев, Ф. Сорокин гэгшэдэй фото зурагууд энэ номерто толилогдобо.

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора—46-32, зам. редактора—32-74, отв. секретаря—27-37, отделов: партийной жизни—34-05, сельского хозяйства и советского строительства—47-59, промышленности и транспорта, пропаганды, информации—35-14, культуры—24-74, писем и рабселькоров—40-49, отдел переводов, корректорская—35-95, бухгалтерия—37-32. Для междугородных переговоров—16.

Н 01206. **г. Улан-Удэ. Типография Министерства культуры Бурятской АССР.** Зак. № 5118.